

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Мисак Богдан Павлович

УДК 37.035.7:37.035.6:37.011.32

Формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Наукові керівники: доктор педагогічних наук, професор,
академік АПН України

Стельмахович Мирослав Гнатович ;

кандидат педагогічних наук, доцент

Костів Володимир Іларійович,

Науково-дослідний центр „Педагогіка і психологія вищої школи”
Інституту вищої освіти АПН України
і Прикарпатського національного університету імені Василя
Стефаника, директор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

Борисов В'ячеслав Вікторович,

Краматорський економіко-гуманітарний інститут,
проректор;

кандидат педагогічних наук, доцент

Винничук Олег Теофілович,

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, доцент кафедри педагогіки.

Захист дисертації відбудеться 8 квітня 2010 року о 14.³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 58.053.01 при Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань (каб. № 30), вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано “5” березня 2010 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Самостійність Української держави вимагає адекватного їй військового захисту. Україна як незалежна держава і суб'єкт міжнародного права, виходить з того, що захист Вітчизни є справою всього народу. Збройні сили України на етапі переходу на контрактну основу мають бути сильними як сучасною технікою, мобільністю, так і міццю високого патріотизму, морального духу, тіла й розуму.

На жаль, значна частина учнівської молоді, що засвоює військові знання, проявляє недостатню громадянсько-патріотичну, фізичну, соціально-психологічну і військово-професійну готовність до захисту Вітчизни.

Педагогічні проблеми готовності учнівської молоді до служби в Збройних силах України вивчали В. Івашковський, Г. П'янковський, М. Томчук, В. Ягупов; підготовку юнаків до служби в Збройних силах України у процесі вивчення предмету „Захист Вітчизни” досліджували Г. Єдинак, О. Кириченко, Я. Конотопенко, В. Третяков; розвиток прикладної фізичної підготовки у школярів, здорового способу життя розкрили в наукових працях Б. Ведмеденко, О. Винничук, О. Дубогай, М. Зубалій, Г. Терещук, А. Цьось, Б. Шиян; формування військово-патріотичних якостей учнівської молоді висвітлили в своїх працях О. Аксьонова, А. Артюшенко, М. Варій, А. Злотніков.

В останні роки з'явилися дослідження, пов'язані з впливом народної педагогіки, патріотичних традицій на духовно-моральний розвиток учнівської молоді в контексті формування готовності до захисту Вітчизни: В. Каюков, О. Кириченко, І. Охрименко, Л. Петрук, Ю. Підборський, Ю. Руденко, М. Чепіль. Окремі аспекти військово-патріотичного виховання на засадах народної педагогіки розкриті в працях науковців і діячів західної діаспори: Г. Ващенко, Д. Донцова, В. Іванишина, В. Кравціва, Є. Маланюка, О. Оглоблина, С. Петлюри, С. Русової, І. Тиктора.

Проте проблема формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни в умовах переходу до професійної армії досліджена недостатньо. У цьому аспекті в останні роки з'явилася низка досліджень російських вчених (Константинов С., 2002; Мешкова С., 2002; Ощепков О., 2007; Радіонов Є., 2002 та ін.). У вітчизняній педагогіці не обґрунтовано шляхи включення школярів у педагогічно доцільні види військово-патріотичних відносин, не розкрито взаємодію державних і суспільних інституцій у системі підготовки юнаків до захисту Вітчизни, не з'ясовано особливості формування військово-патріотичної культури учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних закладах.

Актуалізують дослідження наявні суперечності між: запитами суспільства в справі підготовки молоді до захисту Вітчизни і готовністю її до виконання військового обов'язку;

процесом виховання військово-патріотичних якостей в учнівській молоді та низькою ефективністю, формалізмом, заорганізованістю, недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення, ускладненою соціально-економічною ситуацією в Україні та світі.

Соціально-педагогічна значущість цієї проблеми, недостатнє її висвітлення педагогічною наукою зумовили вибір теми дослідження: „Формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт НДЦ „Педагогіка і психологія вищої школи” Інституту вищої освіти АПН України і Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника і пов'язане з планами НМЦ „Українська етнопедогогіка і народознавство” АПН України і Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника: „Українська етнопедогогіка у контексті розвитку сучасної теорії й практики виховання та навчання” – № 0206U006346. Тему дисертації затверджено вченою радою Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (протокол № 11 від 01. 07. 2008 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 7 від 30. 09. 2008 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни.

Завдання дослідження:

1) проаналізувати теоретичні основи формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни, охарактеризувати сутність і сучасний стан досліджуваної проблеми;

2) визначити прогресивний вплив військово-патріотичних традицій на формування військово-патріотичної готовності молоді до захисту Вітчизни;

3) обґрунтувати концептуальну модель військово-патріотичної культури особистості як мету і результат формування її військово-патріотичної готовності до захисту Вітчизни;

4) експериментально перевірити педагогічні умови формування досліджуваного феномена засобами розвитку фізичної готовності – важливої складової військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни.

Об'єкт дослідження: військово-патріотична готовність молоді до захисту Вітчизни як складова військово-патріотичної культури особистості.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування військово-патріотичної готовності учнів загальноосвітніх навчальних закладів до захисту Вітчизни.

Методологічною й теоретичною основою дослідження є: системно-структурний підхід у дослідженні суспільних процесів та явищ, концепції особистісного розвитку (В. Ганжін, В. Ільїн, В. Кузьмін, О. Леонт'єв, С. Максименко, В. Станкевич та ін.); положення сучасної педагогічної і психологічної науки про особистість як активного суб'єкта діяльності й розвитку (І. Бех, Т. Завгородня, З. Карпенко, В. Кравець, С. Максименко, В. Поліщук, В. Татенко, Г. Терещук, М. Фіцула, Н. Чернуха й ін.); психолого-педагогічні механізми народно-педагогічного впливу (В. Борисов, Н. Лисенко, Ю. Руденко, Р. Скульський, М. Стельмахович, В. Струманський, Б. Ступарик, В. Чайка, М. Чепіль); теоретичні розробки проблеми військово-патріотичного виховання та формування готовності молоді до військової служби (В. Івашковський, М. Зубалій, О. Кириченко, Я. Конотопенко, Г. П'янковський, М. Томчук, В. Шевченко, Б. Шиян, В. Ягупов та ін.); концептуальні положення загальнодержавних нормативних документів із питань формування готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни.

Досягненню мети й розв'язанню поставлених завдань сприяло використання комплексу **методів дослідження**: теоретичних – вивчення філософської, історичної, психолого-педагогічної літератури для визначення теоретичних основ дослідження; аналіз і синтез педагогічних фактів, ідей і висновків, моделювання для обґрунтування моделі військово-патріотичної культури учнівської молоді до захисту Вітчизни; вивчення, узагальнення та систематизація педагогічного досвіду для розробки й визначення основних тенденцій формування готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни; емпіричних – педагогічний (констатувальний і формувальний) експеримент, спостереження, анкетування, бесіди, тестування, самооцінка для визначення й прогнозування стану різнобічної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни, узагальнення експериментальних даних та формулювання висновків.

Організація дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася в три етапи. *На першому* (1996-2000 рр.) здійснено теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури з проблеми формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни, проаналізовано зарубіжний досвід в аспекті окресленої проблеми, визначено мету, завдання і предмет дослідження. *На другому* (2000-2004 рр.) реалізовано констатувальний і формувальний етапи експерименту, розроблено модель військово-патріотичної культури учнівської молоді до захисту Вітчизни. *На третьому* (2004-2009 рр.) проведено експериментальну перевірку педагогічних умов формування інтегративних військово-патріотичних якостей учнівської молоді – складових готовності майбутніх захисників Вітчизни, узагальнено і систематизовано результати

експерименту, підведено підсумки дослідження, сформульовано основні висновки та рекомендації.

Експериментальна робота проводилась на базі ліцеїв м. Івано-Франківська – професійного – політехнічного, професійного – будівельного, фізико-технічного, вищого художнього професійного училища № 3, вищого професійного училища № 21, навчально-виховного комплексу загальноосвітньої школи-ліцею № 23 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Крихівецької і Загвіздянської загальноосвітніх шкіл I-III ступенів Тисменицького району Івано-Франківської області.

Усього в експерименті взяли участь 588 учнів, 39 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- **вперше** обґрунтовано комплекс педагогічних умов формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни (забезпечення пріоритетності фізичної, громадянсько-патріотичної, психологічно-вольової, військово-професійної підготовки, побудованої на засадах етнопедагогічного досвіду виховання патріотичних якостей, розвитку національної самосвідомості української молоді; реалізація системного підходу в цілеспрямованій взаємодії вихователів і вихованців через усвідомлення механізму внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції військово-патріотичної діяльності особи, приєднання школярів до педагогічно доцільних видів військово-патріотичних відносин, поетапне формування фізичних, громадянських, психологічно-вольових якостей; координація зусиль сім'ї, школи, державних і громадських суспільно-політичних організацій у розвитку й самовдосконаленні інтегративних якостей майбутніх захисників Вітчизни); розроблено модель військово-патріотичної культури особистості, структурні компоненти якої виділено на рівні трьох підсистем: 1) механізму ціннісно-нормативної регуляції військово-патріотичної діяльності особи; 2) військово-патріотичних відносин і якостей особистості; 3) військово-патріотичних якостей і спрямованості військово-патріотичної діяльності особи;

- **уточнено** можливості залучення учнів у педагогічно доцільні види військово-патріотичних відносин, у систему розвитку й самовдосконалення їх інтегративних військово-патріотичних якостей; показано участь суспільно-політичних організацій у формуванні досліджуваної інтегральної властивості; конкретизовано критерії і показники визначення військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни;

- **подальшого розвитку** набуло визначення можливостей використання військово-патріотичних традицій українського народу в формуванні військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблено концепцію військово-патріотичного виховання молоді, впроваджену на регіональному рівні; результати дослідження можуть бути використанні в розробці теоретико-методологічних засад процесу формування фізичної готовності – складової військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни, безпосередньо в практиці допризовної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів до військової служби, у самоосвітній діяльності учнівської молоді. Матеріали дисертації також можна використати в діяльності суспільно-політичних організацій, у навчальній діяльності студентів ВНЗ різного рівня акредитації, в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Результати дослідження **впроваджено** в педагогічний процес загальноосвітніх навчальних закладів м. Івано-Франківська – професійного політехнічного ліцею (дальше ППЛ), (довідка № 118 від 25.12.2005 р.), вищого художнього професійного училища № 3 (довідка № 331 від 12.05.2006 р.), професійного будівельного ліцею (довідка № 74-01 / 12 від 19.11. 2006 р.), фізико-технічного ліцею (довідка № 83 від 22.06.2007 р.), вищого професійного училища № 21 (довідка № 123 від 14.09.2005 р.), навчально-виховного комплексу загальноосвітньої школи-ліцею № 23 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 380 від 7.12.2006 р.); в Крихівецькій і Загвіздянській ЗОШ I-III ступенів Тисменицького району Івано-Франківської області (довідки № 34 від 21.12.2006 р.)

Апробація результатів дослідження. Теоретичні положення та результати дослідження було обговорено на: міжнародних конференціях „Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.” (Івано-Франківськ, 1997), „Духовна вісь України: Галичина – Наддніпрянщина – Донеччина” (Івано-Франківськ, 2004); всеукраїнських конференціях „Українська система виховання: проблеми, перспективи” (Івано-Франківськ, 1999), „Українська етнопедагогіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання” (Івано-Франківськ, 2005), „Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади” (Косів, Вижниця, 2006), „Формування культури родинного виховання: проблеми і перспективи” (Івано-Франківськ, 2008); регіональній конференції „Іван Франко та національне і духовне відродження України” (Івано-Франківськ, 1996), „Формування релігійної культури дітей і молоді: проблеми і перспективи” (Івано-Франківськ, 2007); обласній конференції „Друга світова війна: людський вимір” (Івано-Франківськ, 2005), щорічних звітних наукових конференціях Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (1998 – 2009); курсах підвищення кваліфікації викладачів із предмету „Захист Вітчизни” Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, у виступах дисертанта перед студентами ПНУ імені Василя Стефаника, вчителями та

учнями загальноосвітніх навчальних закладів, на „круглих столах” у військових з’єднаннях і частинах Західного оперативного командування.

Публікації. Результати дослідження відображені в 20-ти одноосібних публікаціях автора, з них 9 – у виданнях, затверджених ВАК України.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (312 найменувань) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 220 с., основна частина займає 168 с., її доповнюють 15 додатків, 22 таблиці та 2 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об’єкт, предмет, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію і впровадження основних положень дисертації.

У першому розділі „**Формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни як педагогічна проблема**” подано результати аналізу філософської, психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження, з’ясовано сутність та стан готовності учнівської молоді до виконання свого конституційного обов’язку, охарактеризовано можливості народно-педагогічного досвіду виховання військово-патріотичних рис молоді на сучасному етапі, обґрунтовано модель військово-патріотичної культури особистості.

Підготовку учнівської молоді до захисту Вітчизни розглядаємо як цілеспрямований процес взаємодії соціальних інституцій (сім’ї, школи, суспільно-політичних організацій) із вихованцями з метою набуття ними різнобічної військово-патріотичної готовності особистості до захисту Вітчизни. Сутність формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни вбачається у вихованні в молоді почуття любові до Батьківщини, гордості за приналежність до свого народу, в дбайливому ставленні до української мови, прищепленні пошани до національних героїв, потреби зробити свій внесок у служіння Україні, підвищенні рівня фізичної підготовленості, розвитку психологічно-вольових якостей, твердого характеру, у вивченні й відмінному володінні бойовою технікою та озброєнням, загалом у формуванні високої військово-патріотичної культури особистості (дослідники –В. Борисов, О. Винничук, Т. Гавлітіна, М. Зубалій, В. Івашковський, В. Каюков, О. Кириченко, І. Колодій, П. Онищук, Р. Петронговський, Г. П’янковський, М. Томчук).

В умовах переходу Збройних сил України на професійну армію, у зв’язку з курсом країни на європейську інтеграцію суттєво підвищуються вимоги до моральних, професійних якостей молоді, її фізичної підготовленості, громадянсько-патріотичної і психологічно-вольової налаштованості. Для більшості учнівської молоді отримання знань, умінь і навичок

за програмою загальноосвітньої дисципліни „Захист Вітчизни” є першим і часто єдиним засобом формування військово-патріотичної готовності до захисту Вітчизни.

Характерними особливостями формування сучасної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни є: усвідомлення нею основного положення, що сила захисників Вітчизни криється не лише в умілому володінні військовою технікою, а й у розумінні того, що громадяни України захищають власну Українську державу, мають проявляти професіоналізм, мужність, високу гуманістичну сутність національного духу і державницької ідеї; включення до інваріантного компонента змісту базової освіти предмета „Захист Вітчизни” (правонаступника „Допризовної підготовки”) суттєво відрізняється метою, змістом і рівнем підготовки учнів; усвідомлення більшістю педагогічних працівників потреби в удосконаленні допризовної підготовки здійснюється на основі відродження прогресивних військових традицій; необхідність підвищення якісної військово-патріотичної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів зумовлюється скороченням Збройних сил України, переходом у перспективі на контрактну основу їх комплектування та меншою кількістю призову юнаків на строкову службу.

Вивчення стану військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Української держави дало змогу виявити недоліки цього процесу: маючи вагомі першопричини, продовжують функціонувати й на сучасному етапі: нинішня суспільно-економічна криза (труднощі з фінансування закладів освіти, культурно-виховних установ, низька ефективність заходів військово-патріотичного виховання) ускладнює процес підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни, який здійснюється епізодично, непослідовно; наявне слабе теоретичне обґрунтування сутності основних компонентів військово-патріотичної готовності молоді, недостатньою мірою забезпечується зв'язок вчинкової фізичної, громадянсько-патріотичної і психологічно-вольової діяльності, відсутня система включення школярів у педагогічно доцільні види відносин із метою розвитку й самовдосконалення відповідних військово-патріотичних якостей; слабка увага в навчальних закладах приділяється військово-професійній підготовці через відсутність навчально-матеріальної бази з вогневої підготовки; існує суперечність між фактичним станом фізичної підготовленості учнів до військової служби і сучасними вимогами армії до майбутніх солдат; спостерігається прагнення окремих керівників освіти скоротити до мінімуму чи взагалі вилучити з навчальних планів освітніх закладів предмет „Захист Вітчизни” та військово-патріотичне виховання молоді, перекласти виконання цієї роботи на громадські організації, партії, рухи, товариства, діяльність яких із цієї проблеми є недостатньою; принижується статус викладача цього предмету.

Проведений теоретичний аналіз стану військово-патріотичної роботи показав значну роль у цьому процесі: народної педагогіки, яка використовує кращі здобутки традицій княжої доби, козаччини, січового стрілецтва, героїзму воїнів Другої світової війни та визвольних змагань; надбання церкви, релігії у вихованні в учнівській молоді поваги до Української держави, яка спрямовує свою увагу на плекання в неї патріотичних почуттів, гордості за свій народ.

Формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни передбачає включення взаємопоєднані напрями: викладання предмету „Захист Вітчизни”, включення школярів у військово-патріотичну діяльність, організовану освітніми навчальними закладами, державними й суспільними товариствами; спеціальну підготовку в навчальних організаціях Товариства сприяння обороні України. Найважливіша роль у цьому процесі належить військово-патріотичному вихованню учнівської молоді, яке тлумачимо як взаємодію виховних інституцій і вихованців з метою створення відповідних умов, пов’язаних із розвитком й самовдосконаленням особистісних військово-патріотичних якостей, необхідних для захисту Вітчизни.

Обґрунтовано основні принципи військово-патріотичного виховання з метою логічного поєднання педагогічних та соціально-психологічних аспектів формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни: державної спрямованості, народності, постійного врахування в педагогічній роботі динамічних змін, підвищення ролі духовного виховання, історизму, природовідповідності, безперервності.

Виділено такі види військово-патріотичної готовності особи до захисту Вітчизни, які втілюються у формуванні *фізичної, світоглядно-громадянської, психологічно-вольової та військово-професійної культур*.

Синтетична складність військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни як етапного результату сформованості військово-патріотичної культури особистості, полягає в тому, що вона поєднує декілька основних її складових – сукупності фізичних, громадянських, вольових та військових якостей, кожен з яких має відповідну структуру й поєднання певних інтегративних елементів. Загальна військово-патріотична культура особи визначається як інтегральна системна властивість, що характеризується мірою сформованості суспільно-значущих інтегративних фізичних, громадянських, вольових, військових якостей, генетично заданих і соціально набутих у процесі приєднання особи до відповідних видів відносин і циклів функціонування механізму внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції військово-патріотичної діяльності особистості.

Теоретичне моделювання досліджуваного феномена дало змогу обґрунтувати його концептуальну модель, в основі якої – сучасні досягнення психології і педагогіки,

потрактовані на засадах структурно-функціонального й системно-синергетичного підходів до аналізу суспільних процесів і явищ.

Охарактеризовано елементи підсистем цілісної системи військово-патріотичної культури особистості, що складають такі структурні компоненти формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді (рис. 1): *на рівні першої підсистеми* внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції військово-патріотичної поведінки – формування й задоволення потреб особистості; усвідомлення норм, ціннісних орієнтацій, зразків, налаштувань у прояві військово-патріотичної діяльності; адекватність самооцінки та рівня домагань особистості відповідно до створеного суспільного блага та реалізації в його умовах потенційних можливостей особи; здійснення мотиваційного вибору в дихотомічних ситуаціях сили і квалості, справедливості і несправедливості, волі й абулії; *на рівні другої підсистеми* – військово-патріотичні (фізичні, громадянсько-патріотичні, вольові, військово-професійні) ставлення особи та військово-патріотичні якості; *на рівні третьої підсистеми* – військово-патріотичні якості та військово-патріотична спрямованість як дві лінії якісної характеристики військово-патріотичної культури особистості.

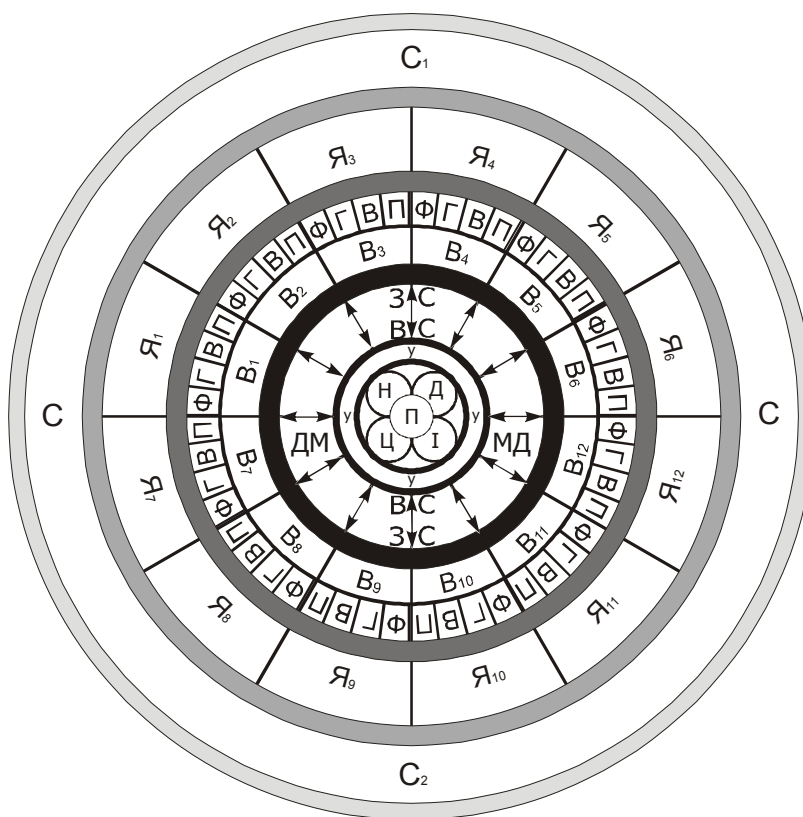

Рис. 1. Модель військово-патріотичної культури особистості

(П – потреби, Н – норми, І – ідеали, Ц – цінності, Д – рівень домагань; У – установки; МД – мотив-дія; ВС і ЗС – внутрішні і зовнішні стимули; В₁, В₂ і т.ін. – військово-патріотичні відносини, Ф – фізичні, Г – громадянсько-патріотичні, В – вольові, П – військово-професійні якості; С – спрямованість військово-патріотичної діяльності).

Виділено в складі військово-патріотичної культури учнівської молоді такі інтегративні якості особистості, що виступають основними показниками її військово-патріотичної готовності: *фізичної готовності* – могутність і атлетичність, енергійність і міцність, сила та витривалість, стійкість і мобільність, незламність і непохитність, прудкість і моторність, різкість і динамічність, вправність і пружність, стрункість і пластичність, гнучкість і спритність, рівноважність і ритмічність, влучність і точність; *громадянсько-патріотичної*

готовності – національна ідентичність і міжнаціональна толерантність, прихильність до вселюдських цінностей і місцевий патріотизм, громадянська гідність і громадянський обов'язок, національний менталітет і національна самосвідомість, державна патріотичність і державницький оптимізм, громадянська дисциплінованість і громадянська активність, відданість і вірність справі національного державотворення, збереження родо-виду, честі родини, громади та демократичність, повага національних традицій і приязнь до громадянських обрядів, національна одномовність і національна гордість, етнічний

плюралізм та етнічна екзофілія, громадянська відповідальність і громадянська мужність (Н. Дерев'янку); *вольової готовності* – цілеспрямованість і наполегливість, ретельність і відповідальність, передбачливість і організованість, стійкість і твердість, принциповість і впевненість, сміливість і мужність, рішучість та ініціативність, невтомність і послідовність, самостійність і незалежність, енергійність і настирливість, терпеливість і завзятість, зосередженість і витривалість (І. Дідух).

У другому розділі „Педагогічні умови формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни” подано генезис функціонування механізму ціннісно-нормативної регуляції військово-патріотичної діяльності особистості, обґрунтовано ефективні шляхи його реалізації, розкрито особливості включення школярів у педагогічно доцільні види військово-патріотичних відносин, у результаті яких формуються військово-патріотичні якості, необхідні майбутньому захисникові Вітчизни, показано участь державних і громадських суспільно-політичних організацій у мобілізації молоді на досягнення загальної готовності до захисту Вітчизни.

На рис. 2 зображено генезис вчинкової діяльності у сфері однієї зі складових військово-патріотичної готовності – фізичної готовності особистості, де показано взаємозв'язок структурних елементів на рівні першої підсистеми в процесі потрапляння особи у проблемну дихотомічну ситуацію вибору та здійснення вчинкової дії-ставлення з позиції *сили* чи *кволости*. Реалізацію цієї моделі вбачаємо в усвідомленні психологічних механізмів вчинкової діяльності у цілісній системі загальної культури учнівської молоді, тобто врахування функціонально-динамічних аспектів здійснення окремого циклу дії-ставлення

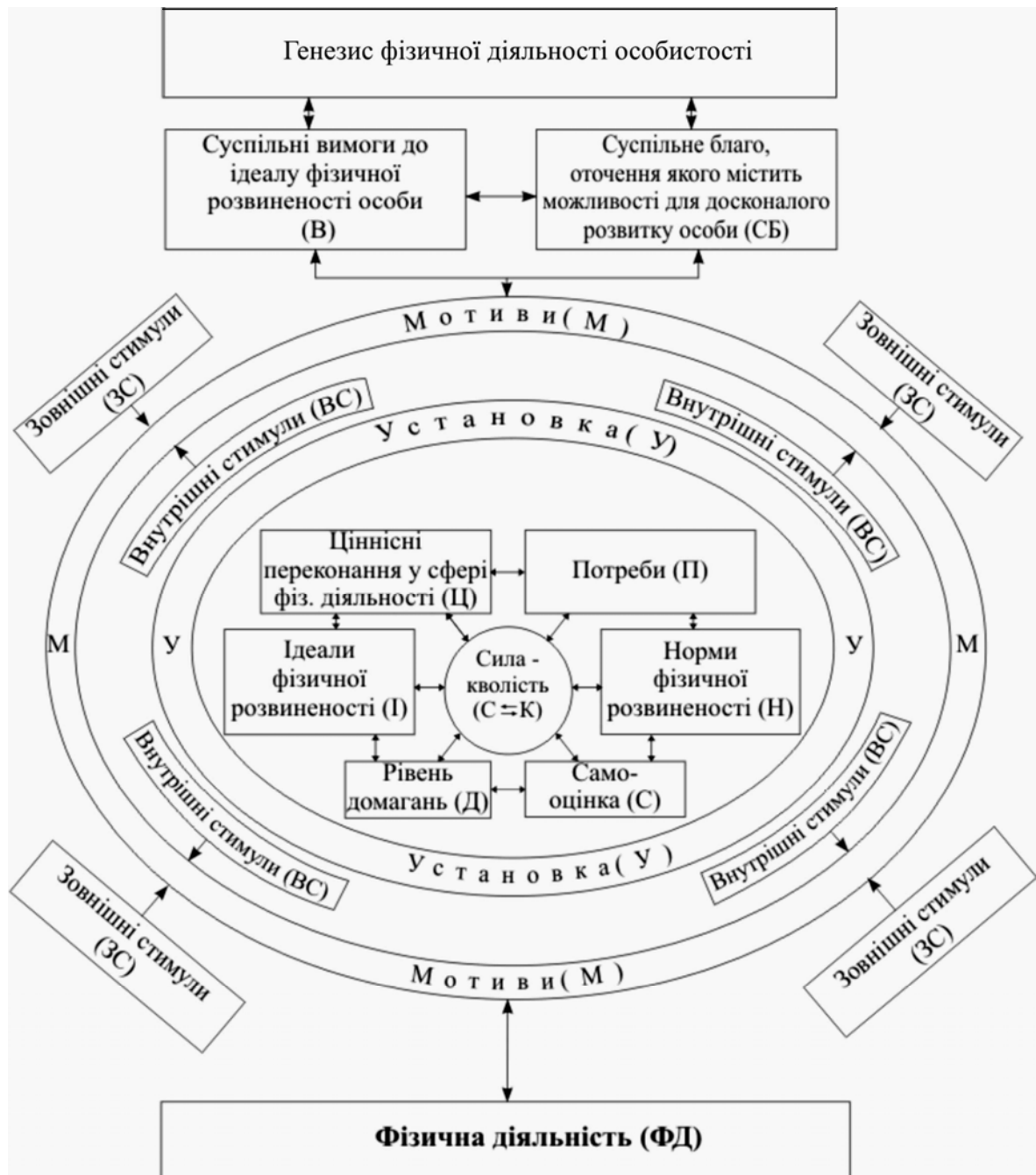

Рис. 2. Схема процесу фізичної діяльності на рівні підсистеми ціннісно-нормативної регуляції фізичної готовності особистості

особистості, встановлення взаємозалежності таких елементів у їхній функціональній єдності (суспільних вимог, потреб фізичного розвитку особистості, норм фізичної поведінки, цінностей фізичної готовності, рівня домагань у зіставленні з самооцінкою, установок у сфері фізичної діяльності, функцій мотиваційно-сміслової регуляції фізичної діяльності особистості).

Реалізація військово-патріотичного вчинку в процесі конкретної ситуації зумовлюється суспільними вимогами до зразка, ідеалу фізичної (іншої) розвиненості особи, усвідомлюючи

які учнівська молодь зіставляє їх із реальними умовами життєдіяльності, з потребами – спонукальною рушійною силою актуалізації самооцінки й рівня домагань особистості, певних установок, у результаті чого під впливом внутрішніх і зовнішніх стимулів формується мотиваційна сфера й завершується процес виконання конкретної (фізичної, вольової, громадянської) чи загалом – військово-патріотичної дії-ставлення.

Доведено, що ефективному формуванню військово-патріотичних якостей у процесі різнобічної підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни сприяє включення школярів у педагогічно доцільні види відносин, які постають головними в процесі виконання військового обов'язку. У сфері громадянських відносин такими діями-ставленнями учнів є: згуртування молоді на основі основної національної ідеї – боротьби народу за волю і державність України, пізнання своїх історичних коренів; забезпечення співгармонійності розвитку інтегративних якостей особистості в системі громадянської культури. У сфері вольових відносин – ставлення до мети і перешкод на її шляху; до виконання завдань і обов'язків; до зміни обставин та життєвих випробовувань; до прийняття рішення та ініціації дій; у сфері фізичних відносин – ставлення до тренувань, систематичних занять спортом і величини фізичних навантажень; до фізичних вправ, комбінацій та ігор; до зміцнення м'язів спини та пропорційного співвідношення ваги і росту тіла; до концентрації фізичної сили і протистояння (спротиву).

Обґрунтовано шляхи реалізації цієї моделі, що забезпечує формування досліджуваної інтегральної властивості. Формування високого рівня військово-патріотичної готовності до захисту Вітчизни є ефективним за умов відповідної професійної кваліфікації (психолого-педагогічної готовності) викладача, шкільного психолога, всіх, причетних до цієї справи осіб (усвідомлення ними змісту компонентів готовності; організації інноваційної стратегії суб'єкт-суб'єктних відносин «викладач – учень» в умовах особистісно зорієнтованого навчально-виховного процесу; високотехнологічної організації навчальних занять; пріоритетності поєднання викладання предмету „Захист Вітчизни” з героїко-патріотичним вихованням старшокласників).

Найбільш доцільними виявилися такі види діяльності викладача з предмету „Захист Вітчизни”: створення стрілецьких, автомобільних, авіамодельних, радіотехнічних гуртків, клубів, комп'ютеризація навчального процесу з предмету „Захист Вітчизни”, організація навчально-військових ігор, удосконалення методики викладання предмета, вивчення і врахування вікових особливостей школярів у навчально-виховному процесі.

Формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни потребує психолого-педагогічного супроводу, об'єднання зусиль освітянських закладів, державних та громадських організацій. Показано шляхи впливу державних структур на

процес формування в учнівської молоді військово-патріотичної готовності, включення юнаків і дівчат у педагогічно доцільні види військово-патріотичних відносин.

У формуванні військово-патріотичної готовності особистості диференційована участь: *військкоматів і військових частин*, які надають повсякденну допомогу навчальним закладам в організації допризовної підготовки, занять із предмету „Захист Вітчизни”, надають свою матеріальну базу для навчання; патріотичної організації *Спілки офіцерів України*, яка внесла вагомий вклад у розробку й реалізацію концепції військово-патріотичного виховання; *товариства сприяння обороні України*, головне завдання якого – навчати військово-професійної майстерності, проводити спортивний вишкіл, доповнювати заходи військово-патріотичного виховання; *ветеранських організацій*, які залучають молодь до вшанування воїнів Другої світової війни і визвольних змагань, формують у молодого покоління позитивні військово-патріотичні якості; *національно-патріотичних, в т. ч. молодіжних організацій* – „Українське козацтво”, „Чайка”, „Сокіл”, „Козацьке братство”, „Джура”, „Січ”, „Пласт” та ін.; *засобів масової інформації, товариств „Знання”, „Просвіта”* у пропаганді військової тематики через пресу, радіо, телебачення; *церкви*, завдання якої – формування потреби в служінні Вітчизні, захисті національних інтересів, як найвищого духовного обов’язку.

Показано, як рівень сформованої загальної військово-патріотичної готовності впливає на морально-психологічний стан учнів, сприяє розвитку інтегративних якостей їхньої військово-патріотичної культури, яка є реальним результатом підготовки учнівської молоді до виконання військового обов’язку.

Результати дослідно-експериментальної роботи дали змогу визначити такі рівні сформованості військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні сформованості військово-патріотичної готовності
учнівської молоді до захисту Вітчизни

Рівні готов- ності		Експериментальні навчальні заклади						Контрольні навчальні заклади					
		високий		середній		низький		високий		середній		низький	
		К	%	К	%	К	%	К	%	К	%	К	%
ГПГ	ПЕ	7	10,9	32	50,0	25	39,1	58	11,0	255	48,7	211	40,3
	КЕ	21	32,8	35	54,7	8	12,5	63	12,0	258	49,3	203	38,7
ФГ	ПЕ	11	17,2	34	53,1	19	29,7	64	12,2	261	49,8	199	38,0
	КЕ	17	26,6	37	57,8	10	15,6	71	13,5	264	50,4	189	36,1
ВГ	ПЕ	8	12,5	31	48,4	25	39,4	41	7,8	234	44,7	249	47,5

	КЕ	19	29,7	36	56,3	9	14,0	43	8,2	235	44,8	246	47,0
ВПГ	ПЕ	9	14,0	32	50,0	23	36,0	54	10,3	250	47,7	220	42,0
	КЕ	19	29,7	36	56,3	9	14,0	59	11,2	252	48,2	213	40,6

Так, кількість учнів експериментальних навчальних закладів із високим рівнем сформованості громадянсько-патріотичної готовності (ГПГ) збільшилася на 20,8 % у порівнянні з контрольними закладами, фізичної готовності (ФГ) – на 13,1 %, вольової готовності (ВГ) – на 21,5 %. Високий рівень сформованості загальної військово-патріотичної готовності (ВПГ) учнівської молоді до захисту Вітчизни збільшився в експериментальних навчальних закладах освіти на 18,5 % у порівнянні з контрольними навчальними закладами.

Відповідно, зменшилася кількість учасників експерименту (в порівнянні з контрольними навчальними закладами) з низьким рівнем громадянсько-патріотичної готовності – на 26,2 %; фізичної готовності – на 20,5 % і психологічно-вольової готовності – на 33 %. Значно зменшилася кількість учасників із низьким рівнем загальної військово-патріотичної готовності – на 26,6 %.

Дослідно-експериментальна робота засвідчує, що військово-професійна підготовка учнівської молоді має поєднуватись в єдиному комплексі навчально-виховних завдань, становити цілісну структуру формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни. Тому формувати військово-професійну готовність доцільно в юнацькому віці під час засвоєння різних навчальних предметів (природничих, гуманітарних), але найбільшою мірою на заняттях із предмету „Захист Вітчизни”. Загальна військово-професійна готовність до захисту Вітчизни визначається рівнем розвитку знань із військово-історичних, правових та політичних засад, навичок і умінь, необхідних молодому воїнові з основ організації повсякденної діяльності військ, з вогневої, стрійової, тактичної, прикладної фізичної підготовки.

Результати дослідження дають підстави для таких **висновків**:

1. Із потребою виховання нової людини зростає розуміння необхідності, підвищення в молоді рівня патріотичного світогляду, формування почуття любові до Батьківщини, свого народу, його традицій, мови, культури і святинь, різнобічної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни.

Створення професійної армії значно підвищує роль формування військово-патріотичної готовності до захисту Вітчизни саме учнівської молоді, оскільки основна робота з військової професійної орієнтації проводиться під час здобуття молоддю загальної середньої освіти.

Ключові невіршені сьогодні проблеми формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни такі: предмет „Захист Вітчизни” ще не став рушійною силою, який навчає і виховує учнівську молодь в душі любові до Вітчизни, відзначається

низькою ефективністю, формалізмом, заорганізованістю, недостатнім рівнем інформаційно-методичного забезпечення; спостерігається значне падіння соціальної активності молоді, її духовна спустошеність; проявляється низький рівень соціальних мотивів готовності до служби у війську, героїко-патріотична робота недостатньою мірою формує бойовий, морально-психологічний дух, слабо сприяє фізичному вихованню молоді; дедалі більшого поширення набирає пияцтво, паління, наркоманія, грубість серед учнівської молоді; знижена можливість військово-професійної підготовки юнаків і дівчат через застарілу матеріальну базу, вилучення зброї з кабінетів „Захист Вітчизни” освітянських закладів, відсутність баз такої підготовки в межах окремого міста, району.

2. Підготовку учнівської молоді до захисту Вітчизни трактуємо як цілеспрямований процес взаємодії соціальних інституцій (сім'ї, школи, державних і громадських суспільно-політичних організацій) із вихованцями з метою набуття ними різнобічної військово-патріотичної готовності до захисту Вітчизни. Сутність формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни полягає у розвитку в неї високої національної свідомості, вірності традиціям українського народу та його війська, здатності до виконання громадянського й конституційного обов'язку – безпеки й захисту України.

Військово-патріотичну готовність учнівської молоді до захисту Вітчизни розглядаємо результатом єдності педагогічного, соціально-психологічного впливу на особистість, наявності позитивної мотивації юнаків до виконання військового обов'язку в особливий період. Вона включає фізичну, громадянсько-патріотичну, психологічно-вольову та військово-професійну готовності й передбачає відповідний рівень сформованості якостей майбутнього захисника Вітчизни.

3. Розроблено модель військово-патріотичної культури особистості, структурні компоненти якої виділено на рівні трьох підсистем: 1) механізму ціннісно-нормативної регуляції військово-патріотичної діяльності особи; 2) військово-патріотичних *відносин і якостей* особистості; 3) військово-патріотичних *якостей*, поєднаних у симптомокомплекси (в складі *громадянсько-патріотичної культури* – національна ідентичність, міжнаціональна толерантність, відданість справі національного державотворення, демократичність, громадянська відповідальність; *фізичної* – сила, витривалість, прудкість, гнучкість і спритність; *вольової культури* – цілеспрямованість, енергійність, ініціативність, організованість, мужність) і *спрямованості* військово-патріотичної діяльності особи (в громадянській культурі – *патріотична, націоналістична, шовіністична*; у фізичній – *координаційно-міометрична спрямованість* рухових дій-ставлень і якостей назовні (м'язеве напруження частин тіла чи загалом людини перевищує зовнішнє навантаження); *координаційно-ізометрична (рівноважна) спрямованість* рухів (у випадку повної

відповідності величини зовнішнього навантаження й напруги м'язів); *координаційно-поліометрична спрямованість* рухових дій всередину (зовнішнє навантаження більше напруги м'язів), у вольовій культурі – *активна, інертна, пасивна*). Обґрунтовано функціонування механізму внутрішньої ціннісно-нормативної регуляції фізичної діяльності особистості, показано можливості включення учнів у педагогічно доцільні види військово-патріотичних (фізичних, громадянських, вольових) відносин.

4. Військово-патріотичну культуру учня трактуємо як сукупне інтегративне утворення особистості з генетично заданими й соціально набутими військово-патріотичними якостями, що розвиваються в результаті функціонування механізму ціннісно-нормативної регуляції поведінки суб'єкта в процесі залучення його в систему соціальних відносин. Складові елементи військово-патріотичної культури особистості є водночас основними показниками рівня її сформованості та інтегративними якостями.

5. Обґрунтовано педагогічні умови формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни: системне поєднання фізичної, громадянсько-патріотичної, вольової, військово-професійної підготовки, побудованої на засадах етнопедагогічного, українознавчого досвіду виховання різнобічних інтегративних якостей; усвідомлення учасниками навчально-виховного процесу взаємозв'язку компонентів досліджуваної інтегральної властивості, функціональних складових механізму ціннісно-нормативної регуляції військово-патріотичної діяльності особистості; залучення учнівської молоді у педагогічно доцільні види військово-патріотичних відносин; розвиток у допризовників фізичних, громадянсько-патріотичних і психологічно-вольових якостей у процесі виховання й навчання; педагогічний і психологічний супровід підготовки учнівської молоді до виконання військового обов'язку; об'єднання зусиль сім'ї, освітянських закладів, державних і громадських організацій у формуванні військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни.

6. Вивчення предмету „Захист Вітчизни” необхідно здійснювати з урахуванням таких вимог: систематичного аналізу рівня відповідних знань, умінь і навичок учнівської молоді через рейтингове оцінювання; регулярного методичного спрямування позакласної та позашкільної роботи з військово-патріотичного виховання, максимального використання допомоги підшефних військових частин, курсів цивільної оборони, суспільних організацій і рухів.

Найважливішими напрямками роботи освітянських закладів у контексті досліджуваної проблеми є: прийняття Державної програми військово-патріотичного виховання; широке використання потенційних можливостей навчального процесу, його взаємозв'язків із позакласною та позашкільною роботою; зміцнення міжпредметних зв'язків.

7. Важливе значення у формуванні готовності молоді до захисту Вітчизни, в пробудженні національної гордості відіграють дитячі та юнацькі організації „Пласт”, „Сокіл”, „Січ”, „Луг”, „СУМ”, „Молода просвіта”, „Тризуб”, „Джура”, „Українське козацтво”, за допомогою яких найповнішою мірою реалізується поєднання у військово-патріотичному вихованні народних чеснот і заповідей християнської моралі з ідеями української нації та її державності (виховання в молоді зрілого, інтелігентного, патріотичного ставлення до своєї нації, активної громадської позиції, національної гідності й самосвідомості, любові до своєї Батьківщини – України, готовності захищати свій рідний край; здатність до глибокого психологічного розуміння й інтерпретації життєвих подій і ситуацій).

8. Уточнено участь державних і громадських суспільно-політичних організацій у мобілізації учнівської молоді на досягнення загальної готовності до виконання військового обов'язку в умовах переходу на контрактну основу військової служби: здійснення підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни в ході викладання однойменного предмету в загальноосвітніх, професійно-технічних закладах (засвоєння знань, умінь і навичок соціально-психологічної і військово-професійної готовності допризовниками); підготовка допризовників з військово-технічних спеціальностей навчальними закладами ТСОУ та ПТУ (надання додаткових спеціальностей, пов'язаних із майбутньою військовою діяльністю); формування високих морально-бойових якостей, проведення патріотичного виховання молоді організаціями Українського козацтва, Спілкою офіцерів України, ветеранами Другої світової війни, визвольних змагань, воїнами-афганцями.

Результати дослідження окреслюють перспективи вивчення народно-педагогічного досвіду молоді у формуванні її військово-патріотичної готовності до захисту Вітчизни, особливостей розвитку військово-патріотичних якостей учнів різних вікових груп у контексті реалізації запропонованої моделі.

Основні положення дослідження викладено в таких публікаціях:

1. Мисак Б. Прогресивні педагогічні традиції українського народу як засіб виховання воїнів-патріотів / Б. Мисак // Джерела : науково-методичний вісник. – Івано-Франківськ, 1997. – № 1. – С. 56–62.

2. Мисак Б. Військово-патріотичне виховання молоді на сучасному етапі / Б. Мисак // Обрії : науково-педагогічний журнал інституту післядипломної педагогічної освіти. – Івано-Франківськ, 1998. – № 1. – С. 24–27.

3. Мисак Б. Виховання допризовної молоді на взірці величі патріотичного духу Павла Чубинського / Б. Мисак // Джерела : науково-методичний вісник. – Івано-Франківськ, 2000. – № 1/2. – С. 92–95.
4. Мисак Б. Підготовка мужніх захисників України – головний компонент військово-патріотичної роботи / Б. Мисак // Джерела : науково-методичний вісник. – Івано-Франківськ, 2002. – № 1/2. – С. 110–114.
5. Мисак Б. Теоретичні аспекти підготовки учнівської молоді до служби в Збройних силах України / Б. Мисак // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2003. – № 4. – С. 156–160.
6. Мисак Б. Участь державних адміністрацій, військових комісаріатів, суспільно-політичних організацій і рухів у військово-патріотичній роботі з учнівською молоддю / Б. Мисак // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : збірник наукових праць / наук. ред. М. Євтух. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – Вип. 26. – С. 97–101.
7. Мисак Б. Особливості формування фізичної культури сім'янина / Б. Мисак // Вісник Прикарпатського національного ун-ту імені Василя Стефаника. Серія Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. 22/23. – С. 216–220.
8. Мисак Б. Особливості цілісної системи сучасної підготовки молоді до захисту Вітчизни / Б. Мисак // Науковий вісник Чернівецького ун-ту: збірник наукових праць. – Чернівці, 2008. – Вип. 392 : Педагогіка та психологія. – С. 80–85.
9. Мисак Б. Формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни (Результати експериментального дослідження) / Б. Мисак // Джерела : науково-методичний вісник. – Івано-Франківськ, 2008. – № 1/2. – С. 54–61.
10. Мисак Б. Виховний ідеал у творчості І. Франка / Б. Мисак // Іван Франко і національне та духовне відродження України: збірник наукових статей / наук. ред. С. Возняк. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 128–130.
11. Мисак Б. Роль молодіжних організацій Галичини у вихованні молоді / Б. Мисак // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 21-22 листопада 1996 р.) / М-во освіти і науки України, Прикарпатський національний ун-т імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 1997. – С. 39–400.
12. Мисак Б. Чубинський П. – взірць людини-патріота / Б. Мисак // Вісті комбатанта. – Торонто ; Нью-Йорк. – 1997. – № 2. – С. 11–14.

13. Мисак Б. Філософсько-педагогічні основи військово-патріотичного виховання молоді / Б. Мисак // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія // наук. ред. Л. Орбан. – Івано-Франківськ, 1998. – Вип. 2, ч. 2. – С. 118–126.

14. Мисак Б. Проблеми патріотичного виховання молоді на сучасному етапі / Б. Мисак // Українська система виховання: проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 16-17 жовт. 1999р.) / Прикарпатський національний ун-т імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 1999. – С. 244–247.

15. Мисак Б. Військово-патріотичне виховання молоді як умова формування національної самосвідомості, чинник процесів державотворення в Україні / Б. Мисак // Україна соборна : зб. наук. праць / наук. ред. В. Литвин, В. Смолій. – К., 2005. – Вип. 2, ч. 2. – С. 129–133.

16. Мисак Б. Героїчні сторінки Великої Вітчизняної війни як засіб військово-патріотичного виховання учнівської молоді / Б. Мисак // Друга світова війна: людський вимір : матеріали обласної наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 10-11 жовт. 2005 р.) / М-во освіти і науки України, ОППО. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 25–29.

17. Мисак Б. Принципи підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни на засадах української народної педагогіки / Б. Мисак // Українська етнопедагогіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання / наук. ред. Н. Лисенко. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 108–113.

18. Мисак Б. Особливості цілісної системи сучасної підготовки молоді до захисту Вітчизни / Б. Мисак // Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Косів-Вижниця, 26-28 жовтня 2006 р.) / М-во освіти і науки України, науково-дослідна лабораторія „Гуцульська етнопедагогіка і гуцульщинознавство”. – Вижниця, 2006. – С. 83–86.

19. Мисак Б. Духовно-релігійний ідеал Г. Ващенко у військово-патріотичному вихованні учнівської молоді / Б. Мисак // Формування релігійної культури дітей і молоді: проблеми і перспективи : матеріали регіональної наук. практ. конф. (Івано-Франківськ, 30-31 жовт. 2007 р.) / М-во освіти і науки України, Прикарпатський національний ун-т імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 159–164.

20. Мисак Б. Формування військово-патріотичної готовності молоді до захисту Вітчизни в контексті національно-визвольної ідеї / Б. Мисак // Галичина : Всеукр. наук. і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2009. – № 15/16. – С. 735–738.

Мисак Б.П. Формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2010.

Дисертацію присвячено питанням формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни. Обґрунтовано сутність формування фізичної, громадянської, психологічно-вольової та загальної військово-патріотичної готовності юнаків та дівчат до виконання свого конституційного обов'язку, охарактеризовано стан підготовки сучасних школярів до захисту Вітчизни.

Розроблено модель формування військово-патріотичної культури особистості до захисту Вітчизни (структурний та функціональний її компоненти), виявлено ефективні шляхи її реалізації.

Обґрунтовано педагогічні умови формування військово-патріотичної готовності учнівської молоді до захисту Вітчизни (виховання, розвиток і самовдосконалення різнобічних фізичних, громадянсько-патріотичних, психологічно-вольових, військово-професійних якостей, побудоване на засадах етнопедагогічного, українознавчого досвіду і розвитку національної самосвідомості української молоді; усвідомлення учасниками навчально-виховного процесу функціональних складових механізму ціннісно-нормативної регуляції військово-патріотичної культури особистості; включення учнівської молоді у педагогічно доцільні види військово-патріотичних відносин; психолого-педагогічний супровід підготовки учнівської молоді до виконання військового обов'язку та мобілізації учнівської молоді на досягнення загальної готовності до виконання військового обов'язку в процесі взаємодії освітніх установ, сім'ї, державних і громадських суспільно-політичних організацій).

Ключові слова: захист Вітчизни, формування військово-патріотичної готовності, учнівська молодь, військово-патріотичне виховання, військово-патріотична культура як інтегральна властивість особистості, військово-патріотичні якості.

Аннотація

Мысак Б.П. Формирование военно-патриотической готовности ученической молодежи к защите Отечества – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника. Ивано-Франковск, 2010.

Диссертация посвящена вопросам формирования военно-патриотической готовности школьной молодежи к защите Отчизны. Обосновано сущность формирования физической, гражданской, психологически-волевой и общей военно-патриотической готовности юношей и девушек к выполнению своего конституционного долга, охарактеризовано состояние подготовки современных школьников к защите Отчизны.

Военно-патриотическую готовность ученической молодежи к защите Отчизны рассматриваем как результат единства педагогического, социально психологического влияния на личность, наличие позитивной мотивации юношей к выполнению военного долга в особенный период. Она включает физическую, гражданско-патриотическую, волевою и военно-профессиональную готовности и предусматривает соответствующий уровень сформированности качеств будущего защитника Отчизны. Такие качества соединены в симптомокомплексы: в составе *физической готовности* – сила, выносливость, быстрота, гибкость и ловкость; в *гражданско-патриотической культуре* – национальная идентичность, межнациональная толерантность, преданность делу государственного созидания, демократичность, гражданская ответственность; в *волевой культуре* – целенаправленность, энергичность, инициативность, организованность, мужество.

Разработана модель формирования военно-патриотической культуры личности к защите Отчизны (структурный и функциональный ее компоненты), определены эффективные пути ее реализации.

Важным звеном формирования военно-патриотической готовности ученической молодежи к защите Отечества является учебно-воспитательный процесс (занятия по предмету „Защита Отчизны”, в ТСОУ, внеклассная и внешкольная воспитательная работа, военно-патриотическое воспитание школьников). Охарактеризованы особенности преподавания предмета „Защита Отчизны” в учебных заведениях на современном этапе реформирования Вооруженных сил Украины.

Обосновано педагогические условия формирования военно-патриотической готовности школьной молодежи к защите Отчизны (воспитание, развитие и самоусовершенствование разносторонних физических, гражданско-патриотических, психологически-волевых, военно-профессиональных качеств, базирующиеся на принципах этнопедагогического опыта и развития национального самосознания украинской молодежи; осознание участниками учебно-воспитательного процесса функциональных составляющих механизма ценностно-нормативной регуляции военно-патриотической культуры личности; включение школьной молодежи в педагогически целесообразные виды военно-патриотических отношений; психолого-педагогическое сопровождение подготовки школьной молодежи к выполнению военного долга и мобилизации школьной молодежи на достижение общей готовности к

выполнению военного долга в процессе взаимодействия образовательных учреждений, семьи, государственных и общественно-политических организаций).

В пробуждении национальной гордости играют детские и юношеские организации „Пласт”, „Сокил”, „Сич”, „Луг”, „СУМ”, „Молодая просвита”, „Трыzub”, „Джура”, „Украинское казачество” и др., с помощью которых полной мерой реализуется сочетание в военно-патриотическом воспитании народных честнот, заповедей христианской морали с идеями украинской нации и ее государственности (воспитания в молодежи зрелого, интеллигентного и патриотического отношения к своей нации, активной общественной позиции, национального достоинства и самосознания).

Ключевые слова: защита Отечества, военно-патриотическая готовность, формирование, ученическая молодежь, военно-патриотическое воспитание, военно-патриотическая культура как интегральное свойство, военно-патриотические качества.

Annotation

Mysak B.P. Formation of student’s military – patriotic readiness for the defence of Fatherland – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of candidate of pedagogy on speciality 13.00.07 – theory and methods of education. – Vaciliy Stefanyk Precarpathian national university, Ivano-Frankivsk, 2010.

Dissertation is devoted to the questions of forming of military-patriotic readiness of young people to the defence of Fatherland. The essence of forming of physical, civil, psychologically volitional and general military readiness of young people for the fulfillment of their constitutional duties is graunded.

The model of forming of military-patriotic culture of personality aimed at the defence of Fatherland (its components structural and functional) is developed, effective ways of its realization are describes.

Pedagogical terms of forming of military-patriotic readiness of young people to the defence of Fatherland (education, development and self-perfection of physical, civil-patriotic, psychologically volitional, military-professional qualities, built on the principles of etnopedagogics experience and development of national consciousness of the Ukrainian young people; awareness by the participants of an educational process of the functional constituents of mechanism of the valued-normative adjusting of military-patriotic culture of personality; involving plugging of young people in the pedagogical expedient types of military-patriotic relations; psychological and pedagogical accompaniment of preparation of young people for the military duty performance and mobilization of young people on the achievement of general readiness to the military duty performance in the

process of co-operation of educational establishments, family, state and public social and political organizations) are grounded.

Keywords: military-patriotic education, readiness to the defence of Fatherland, structural-functional model, military-patriotic culture as integral property, folk-pedagogical experience.

Підписано до друку 25.02.2010 р. Формат 60x90/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 11

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2